รูปสัญลักษณ์แทนความหมายต่าง ๆ ในวัดจีน

อรศิริ ปาณินท์

ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรายละเอียดทางศิลปกรรมต่าง ๆ ของแต่ละชนชาติ วัดดูเหมือนจะเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมหลายประเภทไว้ในที่เดียวกัน ทั้ง จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและประณีตศิลป์ต่าง ๆ และเป็นแหล่งที่สามารถศึกษาค้นคว้าย้อนหลังให้เห็นลักษณะของอารยธรรมและวัฒนธรรมของชนชาติได้อย่างชัดเจน ทั้งเรื่องราวของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนถึงความเป็นอยู่ในยุคสมัยต่าง ๆ โดยศึกษาจากเรื่องราวและการตีความที่สัมพันธ์กันของศิลปกรรมเกี่ยวเนื่องต่าง ๆ หลากหลายชนิด

การศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมไทย เราสามารถศึกษาได้จากศิลปกรรมเกี่ยวเนื่องในวัดหลายประเภท อาทิเช่น ความเชื่อ ศาสนา และลักษณะชีวิตประจำวันในยุคต่าง ๆ อาจศึกษาได้จากจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวตามผนังโบสถ์ วิหาร หรือวิหารคต สามารถศึกษาเรื่องราวและฝีมือช่างท้องถิ่นได้จากประณีตศิลป์ต่าง ๆ ในวัด หรือแม้แต่เรื่องราวของการศึกษาอื่น ๆ ก็อาจได้จากสิ่งของในวัด เช่น ตำรายา ตำราการก่อสร้าง และอื่น ๆ รวมความถึงลักษณะความเชื่อซึ่งแสดงออกในรูปสัญลักษณ์หรือสิ่งของวัตถุต่าง ๆ ด้วย

เรื่องราวของความเชื่อและศาสนาเป็นเรื่องที่แยกออกจากกันได้ยาก โดยเฉพาะความเชื่อของคนแถบเอเชียด้วยกัน ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ มีรากฐานมาจากความอยู่รอดของสังคมและการดำรงชีวิต หากศึกษาลึกลงไปในด้านความเกี่ยวเนื่องของสังคมและวัฒนธรรม กับความเชื่อของคนในแถบเอเชีย อาทิเช่น ไทย ลาว จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ฯลฯ จะพบลักษณะของความเชื่อและผลิตผลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อที่ออกมาในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน อาทิเช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความเชื่อในการให้ชีวิตอยู่รอดอย่างอยู่เย็นเป็นสุข การถือโชคลางต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักวนเวียนอยู่กับการเกิด แก่

เจ็บ ตาย หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตทางเกษตรกรรม เป็นต้น ดังนั้นเรื่องราวของโชคลางและสิริมงคลต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ฝังแน่นในการดำรงชีวิตของคนเอเชียอย่างแยกกันไม่ออก

สำหรับในการดำรงชีวิตของคนไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน การอวยพรและมอบสิ่งของที่เป็นมงคลต่าง ๆ ได้มีการกระทำสืบต่อกันมาช้านาน และในการอวยพรนั้นคำพื้น ๆ ที่ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัยคือ "ขอให้อายุมั่นขวัญยืน" "ขอให้มีความสุขเงินทองไหลมาเทมา" "ขอให้โชคดี," "ขอให้อย่าเจ็บอย่าไข้" หรือถ้าเป็นการอวยพรในการแต่งงานก็มักจะเป็น "ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข" "ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร" หรือ "ขอให้มีลูกหลานเต็มบ้าน มีลูกหัวปีท้ายปี" (ซึ่งคำอวยพรนี้คงใช้ไม่ได้แล้วในสมัยปัจจุบันซึ่งต้องควบคุมจำนวนประชากร) และคำอวยพรต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายที่เป็นมงคลต่อผู้รับทั้งสิ้น และนอกจากคำอวยพรที่เป็นมงคลนี้ ไทยยังมีการใช้สัญลักษณ์และวัตถุแทนความหมายดังกล่าวด้วย เช่น การปลูกไม้มงคลต่าง ๆ ไว้ในบ้าน การปลูกต้นไม้ที่มีชื่อแสดงความเป็นมงคล เช่น มะยม นางกวัก เงินไหลมา ทองไหลมา ฯลฯ ซึ่งสื่อความหมายถึงความนิยม การกวักเงินทองเข้าบ้าน และในทางกลับกัน ต้นไม้ หรือสิ่งของที่แสดงถึงความหมายตรงข้าม ก็พลอยเป็นของต้องห้ามไปด้วย เช่น ห้ามปลูกต้นลั่นทม เพราะชื่อมีเสียงพ้องกับคำว่าระทม ห้ามปลูกต้นพุทรา เพราะคำผวนของพุทรา ตรงกับคำว่า พาทรุด เป็นต้น ลักษณะความเชื่อต่าง ๆ เป็นความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งมายังอีกรุ่นหนึ่งซึ่งไม่ต้องการอธิบายเหตุผลและการวิเคราะห์ทางตรรกวิทยาอย่างใดทั้งสิ้น และลักษณะของความเชื่อและสิริมงคลต่าง ๆ นี้จะปรากฏให้ศึกษาได้บางส่วนจากศิลปกรรมซึ่งเป็นผลิตผลจากวัฒนธรรมของชนชาติ เช่น ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในวรรณกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

หากพิจารณาถึงรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายแทนคำพูด คำอวยพร ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จีนนับว่าเป็นชาติที่มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า จีนเป็นชาติที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมของตนเองที่ช้านานกว่าใคร ๆ ในเอเชีย เป็นชาติที่รวมปรัชญา ความเชื่อ คำสอนต่าง ๆ ไว้มากมาย เป็นศูนย์รวมของปราชญ์บัณฑิตตั้งแต่โบราณจนปัจจุบันและเป็นแหล่งต้นกำเนิดของการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังชนชาติอื่น ๆ ในเอเชียด้วยกันอย่างมากมาย ลักษณะการถ่ายทอดคำสอน ความเชื่อของจีนนิยมให้ผู้รับต้องขบคิดปัญหาและรับรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น เมื่อมีพื้นฐานของความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ การให้กำลังใจในการดำรงชีวิต

อยู่ของจีนจึงนิยมอวยพรให้คำที่เป็นมงคลแก่กันเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่าการให้พรให้สิ่งที่เป็นมงคลและถ้อยคำสิริมงคลต่าง ๆ เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวจีนเป็นอย่างมาก

ในการศึกษาเกี่ยวกับคำสิริมงคลของจีนและฮกลกซิ่วนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรพรรณ จันทโรนานนท์[1] ได้ศึกษารายละเอียดไว้ และรองศาสตราจารย์ เสนอ นิลเดช[2] ได้กล่าวถึงลวดลายและอิทธิพลศิลปะจีนซึ่งแสดงถึงการให้กำลังใจในพิธีกรรม ในการศึกษารายละเอียดทางวิชาการที่อาจารย์ทั้งสองท่านได้ศึกษาไว้ผนวกกับการค้นคว้ารายละเอียดเพิ่มเติมเปรียบเทียบกับการสำรวจศิลปสถาปัตยกรรมในวัดจีนซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ได้พบประเด็นที่เกี่ยวเนื่องที่น่าสนใจหลายประเด็นซึ่งจะเสนอในบทวิเคราะห์ต่อไป

ย้อนกล่าวถึงคำอวยพรแบบไทย ๆ ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น บางประโยคอาทิเช่น

- ขอให้ร่ำรวย เงินทองไหลมาเทมา
- ขอให้มีความสุขความเจริญ
- ขอให้อายุมั่นขวัญยืน

หากพิจารณาถึงคำอวยพรทั้ง 3 ข้อ ซึ่งเป็นคำอวยพรพื้น ๆ ที่เราได้รับและให้แก่กันอยู่ตลอดเวลาจะพบว่า ถ้าใครมีครบทั้ง 3 ข้อ คือ มีเงิน มีความสุขและมีความเจริญ ซึ่งอาจหมายถึงมียศฐาบรรดาศักดิ์ตามความคิดเป็นไทย ๆ และมีอายุยืน ก็นับว่ามีทุกอย่างครบบริบูรณ์ในชีวิตได้ ซึ่งเป็นคำอวยพรที่ทุก ๆ คนปรารถนาจะให้ได้แก่ตน

เมื่อเปรียบเทียบคำอวยพรแบบไทยไทย 3 ข้อกับคำสิริมงคลและฮกลกซิ่วของจีนก็พบว่าตรงกันทุกประการ กล่าวคือ ฮกลกซิ่ว เป็นรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพรของจีน เพราะในความเชื่อของคนจีนนั้น การกล่าวคำอวยพรให้แก่กันจะไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ แต่หากมีรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพร รูปสัญลักษณ์นั้นจะเป็นสิ่งที่แทนคำพูดเป็นพยานการอวยพรและทำให้ผู้รับตระหนักอยู่ตลอดเวลาเมื่อเห็นรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพรนั้น ๆ ซึ่งปกติเราจะคุ้นกับรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพร ฮกลกซิ่ว ซึ่งถือเป็นสิริมงคลอย่างยิ่งของจีน ในรูปของมนุษย์คือคนแก่ 3 คน รูปลักษณะต่าง ๆ กัน แต่แท้ที่จริงแล้ว คำอวยพรหรือสิริมงคลในลักษณะของฮกลกซิ่วยังมีแสดงในรูปอื่น ๆ เช่น รูปสัตว์ ดอกไม้ ต้นไม้ ผลไม้ หรือลวดลาย ดังตารางเปรียบเทียบรูปสัญลักษณ์ ฮกลกซิ่วในรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ดังนี้

ตารางแสดงรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของฮกลกซิ่ว

	ฮก	ลก	ซิ่ว
ความหมายทั่วไปตามคำ	ความร่ำรวยโดยโภคสมบัติและบริวารสมบัติ	ความเจริญความมีบุญวาสนา	ความมีอายุยืน
รูปมนุษย์	เศรษฐีสวมหมวกเส้าหลังสูง มีผ้าคลุมไปข้างหลัง แสดงโภคสมบัติ และอุ้มเด็กแสดงบริวารสมบัติ	ขุนนางสวมหมวกใบหูกางแสดงถึงความมีบุญวาสนาในมือถือ หยูอี้ (ยู่อี่)[3]	ชายชราหนวดยาวมือหนึ่งถือไม้เท้าอีกมือถือลูกท้อ
รูปสัตว์	กวางดาว (จุดบนตัวกวางดาวเหมือนอีแปะเงินของจีนแสดงความร่ำรวย)	ค้างคาว (คำว่าค้างคาวมีเสียงคล้ายกับคำที่แปลว่าโชควาสนา)	นกดำหรือกา
ดอกไม้ หรือ ต้นไม้	เบญจมาศ	โบตั๋น หรือ พุดตาน	ต้นสน
ผลไม้	ผลทับทิม	ส้มมือ	ลูกท้อ
ลวดลายต่าง ๆ	ลายลูกคลื่น หรือที่เรียกว่าลายราชวัตร	ลายกระจังหรือลายเสือซึ่งมีรูปพรรณสัณฐานคล้ายค้างคาว	ลายประแจจีน

และนอกจากรูปสัญลักษณ์ซึ่งแทนคำอวยพรทั้ง 3 ประการของจีนดังตารางข้างต้นแล้ว จีนยังมีรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพรต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ในที่นี้ใคร่นำเฉพาะรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏเห็นได้กับศิลปกรรมในวัดจีนในกรุงเทพฯ ซึ่งหากผู้อ่านบทความสนใจสามารถไปศึกษาเพิ่มเติมได้ด้วยตนเองมากล่าวเป็นกรณีศึกษา

รูปสัญลักษณ์ที่พบมากในศิลปกรรมในวัดจีนแบ่งกลุ่มออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

– สัญลักษณ์ของทิศทั้ง 8 ทิศ ซึ่งมีทั้งรูปสัญลักษณ์และรูปสัตว์

– สัญลักษณ์ของต้นไม้ ดอกไม้ และผลไม้ที่แทนคำอวยพร

– สัญลักษณ์ของธรรมชาติและสิ่งของต่างๆ แทนคำอวยพร

ดังจะยกตัวอย่างสัญลักษณ์ที่สามารถเห็นได้ง่ายและใช้กันบ่อย ๆ ในงานศิลปกรรมเป็นตัวอย่างในการศึกษาตามตารางข้างล่างดังนี้[4]

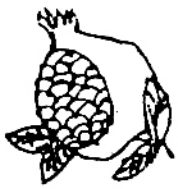
จากการพิจารณาตัวอย่างของรูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพรประเภทต่าง ๆ ซึ่งยกมาเป็นแต่เพียงส่วนน้อยเฉพาะที่สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากศิลปกรรมในวัดจีนของไทยนี้จะพบว่า รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น พืช สัตว์ ผลไม้ ธรรมชาติ สิ่งของ ฯลฯ ล้วนแต่ใช้แทนคำอวยพรซึ่งเป็นมงคลและชีวิตความเป็นอยู่ทั้งสิ้น ซึ่งมักจะได้แก่ความร่ำรวย ความเจริญในลาภยศ และความมีอายุยืน ซึ่งเป็นกลุ่มคำอวยพรเช่นเดียวกับของคนไทยตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

สัญลักษณ์ของทิศทั้ง ๘ ของจีน และความหมายของสัญลักษณ์

ทิศ	รูป.สัญลักษณ์	รูปสัตว์ในความหมายของสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
เหนือ		วัว	แผ่นดิน, พื้นที่กว้างใหญ่, การยอมรับ
ตะวันออกเฉียงเหนือ		มังกร	สายฟ้า, การเคลื่อนไหว, พลังอำนาจ
ตะวันออก		นกพิลาบ	ไฟ, พระอาทิตย์, ความสว่าง, ความสง่างาม
ตะวันออกเฉียงใต้		แพะ	น้ำนิ่ง, ความเชื้อเชิญ, ความพอใจ
ใต้		ม้า	สวรรค์, อำนาจ, พละกำลัง
ตะวันตกเฉียงใต้		ไก่	ลม, การกระจายตัว, ความยืดหยุ่น
ตะวันตก		หมู	น้ำไหล, พระจันทร์, ความลำบาก, อันตราย
ตะวันตกเฉียงเหนือ		หมา	ภูเขา, การพักผ่อน

รูปสัญลักษณ์ของต้นไม้ ดอกไม้ และผลไม้ที่แทนค่าอวยพร

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
ต้นไผ่ (จู) CHU		ความมีอายุยืน ความมีโชคลาภ
ต้นสน (ซง) SUNG		ความมีอายุ
ต้นหลิงจือ LING CHIH		ความมีอายุ, ความเป็นอมตะ
ดอกท้อ (เถาฮวา) TAO HUA		การกันภูตผี
ดอกโบตั๋น (MU TAN)		ฤดูใบไม้ผลิ, ความร่ำรวย, เกียรติยศ, ความรัก, ความเจริญ, ความงาม
ดอกซากุระ (ยิงฮวา) YING HUA		ความงามของสตรี

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
ดอกบัว (เหลียนฮวา) LIEN HUA		ความเจริญ, ความงอกงาม, ความอบอุ่น, ความบริสุทธิ์ ความมีอัจฉริยะของสตรี
ดอกเบญจมาศ (คจี๋ฮวา) CHU HUA		ฤดูใบไม้ร่วง, ความมีอารมณ์ขัน, การเกษียณอายุ, ความเรียบง่าย ในการดำรงชีวิต
ลูกท้อ (เถา) TAO		การแต่งงาน, การผลิดอกออกผล, ความมีอายุยืน, ความสดชื่น (ไม้ท้อใช่ไล่ภูตผีในวัดทิ้งกระจาด เดือน 7)
ลูกพลับ (ซื่อ) SHIH		ความร่าเริง
ลูกทับทิม (ซื่อหลิว) SHIH LIU		ความเจริญงอกงาม, ความรัก, อิทธิพลของความรัก, ความหมายของการมีบุตรมาก
ลูกแพร์ (หลี) LI		ความบริสุทธิ์, ความยุติธรรม, ความมีอายุยืน, ความฉลาด ความสามารถในการปกครองคน

สัญลักษณ์ของสัตว์ที่ใช้ในการออกแบบ

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
ค้างคาว (เบียนฟู่) BIEN FU		ความมีอายุยืน, ความร่ำรวย, ความเจริญ, ความสุข ค้างคาว 5 ตัว หมายถึง อายุยืน สุขภาพดี มั่งคั่ง และการตาย ตามธรรมชาติ
นกกะเรียน (เหอ) HO		ความมีอายุยืน
กวางดาว (ลู้) LU		ความมีอายุยืน, ความร่ำรวย, เกียรติยศ, ความสำเร็จในการศึกษา
ปลามังกร (ยวี่หลง) YU LUNG		การสอบผ่านในการศึกษา
มังกร (หลง) LUNG		ยศฐาบรรดาศักดิ์, ความเป็นอมตะ, ฝน, ฤดูใบไม้ผลิ
กระต่าย (ทู่) TU		ความมีอายุยืน

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
ลิง (โหว) HOU		การขับไล่ภูตผี
ไก่ (จี๋) CHI		ความอบอุ่น, ความกล้าหาญ
หมา (เชวี๋ยน) CHUAU		ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต
หงส์ (เฟิ่งฮว๋าง) FENG HUANG		พระราชินี, ความงาม, ความดี, ความเจริญ, ความอบอุ่น, ความสงบ, ความอุดมสมบูรณ์
เต่า (กุย) KUEI		ความมีอายุยืน, ความแข็งแรง, ความยั่งยืน
สิงห์โต (ซือ) SHIH		ความแข็งแรง, ความยิ่งใหญ่

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
เสือดาว (เป้า) PAO		ความแข็งแรง
ช้าง (เซี่ยง) HSIANG		ความแข็งแรง, ความเที่ยงธรรม, ความมั่งคั่ง

สัญลักษณ์ของธรรมชาติและสิ่งของที่ใช้แทนคำอวยพร

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
น้ำ		ยศฐาบรรดาศักดิ์, ความเป็นอมตะ, ฝน
คลื่นน้ำ		ความเป็นอมตะ, ความเจริญ
เมฆ		ความชุ่มชื่น, ความอุดมสมบูรณ์

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
ไข่มุกไฟ		หัวใจของพระพุทธเจ้า ความฉลาด, ความสวยงาม, ความบริสุทธิ์ การป้องกันไฟ
วชิระ		อำนาจในทางศาสนา
ตะกร้า ใส่ดอกไม้		ความมีอายุยืน
แจกันใส่ ดอกไม้		ความสงบสุข
จานใส่ ดอกไม้		ความงาม, ความเหมาะสม, ความกลมกลืน

สัญลักษณ์แห่งความเชื่อ

ชื่อ	รูปสัญลักษณ์	ความหมายของสัญลักษณ์
หยาง-หยิน		ความตรงข้ามที่เป็นคู่กันในโลก เช่น หยาง = สวรรค์, พระอาทิตย์, บุรุษ, ความสว่าง, ความแข็งแรง หยิน = แผ่นดิน, พระจันทร์, สตรี, ความมืด, ความอ่อนโยน
มงคล 8 ทิศ (ปากว้า)		ดูรายละเอียดทิศทั้ง 8
โซ่ว		ความมีอายุยืน
สี		ความร่าเริง, ความสนุกสนาน
หลู		ความร่ำรวย
วั่น		ความเป็นอมตะ ความสุขสมหวัง

รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของการอวยพรและสิริมงคลต่าง ๆ นี้สามารถค้นคว้าศึกษาได้จากศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในวัดหรือศาสนสถานของจีน เช่น ศาลเจ้า ตัวอย่างที่ยกเป็นกรณีศึกษาจะยกตัวอย่างจากศิลปกรรมของวัดจีนในกรุงเทพฯ ซึ่งสะดวกแก่การค้นคว้าของผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมเพราะมีอยู่เพียง 4 วัด และไปศึกษาได้ในวัดดังกล่าวคือ

- วัดมังกรกมลาวาศ (เล่งเน่ยยี่)
- วัดทิพวารีวิหาร (คามโล่ยี่)
- วัดบำเพ็ญจีนพรต (หยงฮกยี่) และ
- วัดโพธิแมนคุณาราม

รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวในศิลปกรรมที่ปรากฏในวัดจะปรากฏในรูปของลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายปูนปั้น ลายแกะไม้ ซึ่งตกแต่งตามสวนต่าง ๆ ของอาคารตั้งแต่เริ่มย่างก้าวเข้าบริเวณวัด หรือปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลวดลายเพดานและผนังของวิหารและโบสถ์ รูปสัญลักษณ์ที่มีมากและดาดดื่นในทุกวัดและหลาย ๆ แห่งในวัดคือรูปสัญลักษณ์

- มังกร
- น้ำและคลื่นน้ำ
- เมฆ
- ปลามังกร

รูปสัญลักษณ์ของมังกรมีตั้งแต่บนหลังคาวัด ตามค้ำยัน เต้ารับชายคา ตามเสาในวิหาร ตลอดจนนิยมใช้ประดับฐานของแท่นบูชาในวิหารและโบสถ์ทุก ๆ หลัง ทั้งนี้มังกรถือว่าเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญ ความร่ำรวย ความมียศฐาบรรดาศักดิ์ และความเป็นอมตะ กล่าวได้ว่ารูปสัญลักษณ์ของมังกรแทนคำอวยพรของชีวิตทั้งหมด และนอกจากนั้นชาวจีนถือว่ามังกรเป็นสัญลักษณ์ของน้ำซึ่งสามารถใช้กันไฟได้เพราะมังกรเป็นสัตว์น้ำ สามารถพ่นน้ำเพื่อดับไฟได้ ดังมีตำนานเล่าต่อกันว่า[5] ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (80 ปีก่อนคริสต์ศตวรรษ) สมัยจักรพรรดิวู ท้องพระโรงของพระมหาราชวังถูกไฟไหม้ จึงมีการสร้างมังกรไว้บนหลังคาเพื่อใช้ดับไฟ และยังสร้างปลาซึ่งเป็นสัตว์น้ำเอาไว้เพื่อดับไฟคู่กับมังกรด้วย

เมื่อเปรียบเทียบสัญลักษณ์ของมังกรในวัดจีนของกรุงเทพฯ พบว่าวัดเล่งเน่ยยี่หรือวัดมังกรกมลาวาศ และวัดโพธิแมนคุณาราม เป็นวัดที่มีรูปสัญลักษณ์ของมังกรอยู่ดาดดื่น เหลียวมองไปทิศใดก็จะพบทั้งสิ้น ตั้งแต่ย่างก้าวเข้ามาในวิหารทางเข้าซึ่งของวัดโพธิแมนคุณารามเรียกว่าวิหารจตุมหาราช เพราะเป็นที่ประดิษฐานรูปของเทพผู้รักษาทิศทั้งสี่ จะพบสัญลักษณ์มังกร เมฆ และน้ำกระจายอยู่เต็มผนังของวิหารและฐานที่บูชาทุกแท่นจะเป็นลายมังกรทั้งสิ้น นอกจากฐานแล้ว ยอดของซุ้มที่ประดิษฐานรูปของเทพยังมีลวดลายมังกรพันกันเต็มไปหมด สำหรับ

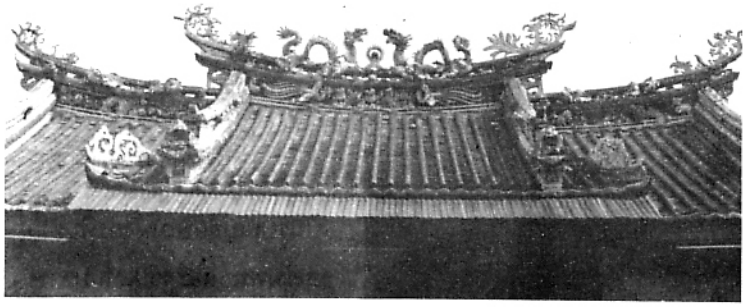
ในพระอุโบสถรูปสัญลักษณ์มังกรมีทุกที่ตั้งแต่เสา ผนัง เพดาน ฐานที่บูชา ยอดของที่บูชา และยังแทรกในลวดลายตกแต่งอื่นๆ ในวิหารหลังอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน จะปรากฏรูปสัญลักษณ์มังกรที่ฐานของแท่นบูชา ยกเว้นในวิหารบรรพบุรุษซึ่งเป็นที่สถิตป้ายชื่อผู้ตายมากมาย รูปสัญลักษณ์มังกรจะปรากฏเป็นลายแกะสลักไม้นูนต่ำบนเพดาน ส่วนฐานแท่นบูชาผู้ตายจะใช้รูปสัญลักษณ์นกกะเรียนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืน ควบคู่กับสัญลักษณ์มังกรและไข่มุกไฟซึ่งแทนสัญลักษณ์พระพุทธเจ้า

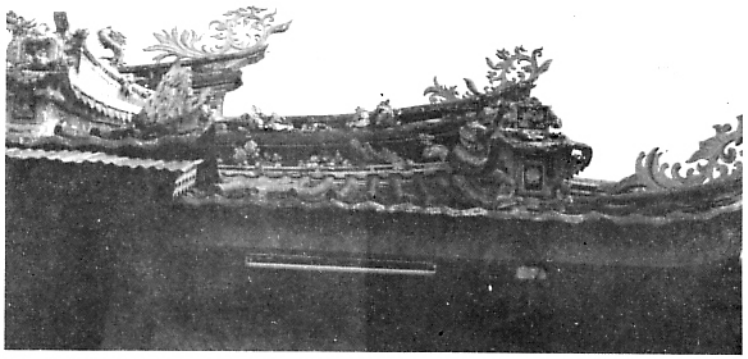
รูปสัญลักษณ์สัตว์อื่นๆ มีปรากฏคือนกต่างๆ เช่น นกกะเรียน นกยูง นกอินทรีย์ ปลา ค้างคาว ดังจะได้แสดงตัวอย่างจากภาพถ่ายจากวัดโพธิแมนคุณาราม วัดมังกรกมลาวาศ (เล่งเน่ยยี่) และวัดทิพวารี (คามโล่ยี่) ส่วนวัดบำเพ็ญจีนพรต (หยงฮกยี่) ซึ่งเป็นวัดจีนวัดแรกของกรุงเทพฯ[6] นั้นเนื่องจากเป็นวัดเก่าที่สุด ปรากฏงานศิลปกรรมต่างๆ ค่อนข้างน้อยจึงมิได้แสดงตัวอย่างให้ศึกษาในบทความนี้

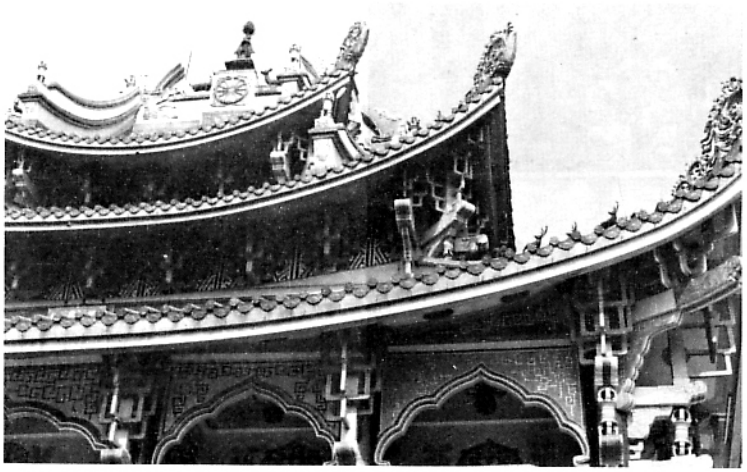
เมื่อศึกษาค้นคว้าในรายละเอียดซึ่งเชื่อมโยงระหว่างศิลปกรรมประเภทต่างๆ และความเชื่อตามปรัชญาและแนวคิดของจีนแล้ว พบว่ากำลังใจในการดำรงชีวิตในสังคมทุกยุคทุกสมัยเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของคนจีนอย่างขาดไม่ได้ ดังนั้นรูปสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งแทนคำสิริมงคลในการอวยพรจึงเป็นเครื่องหมายแทนคำพูดที่ให้กำลังใจเพื่อการอยู่รอดซึ่งสามารถเตือนความจำได้ดีกว่าการอวยพรด้วยคำพูดมากมาย[7] เพราะสามารถกระตุ้นทั้งสายตาและความคิดได้ในเวลาเดียวกัน ทั้งยังสามารถเป็นสื่อกลางให้คนรู้จักคิด รู้จักจดจำในสิ่งที่เป็นมงคล เป็นความดีความงามซึ่งต้องการให้เกิดแก่ตนและครอบครัวตน

การศึกษาเกี่ยวเนื่องของวัฒนธรรมจากศิลปกรรมทุกประเภทเป็นสิ่งที่น่าสนใจค้นคว้าในรายละเอียด และควรสนับสนุนการบันทึกค้นคว้าเพื่อเป็นวิทยาทาน และเป็นแนวคิดที่สามารถศึกษาต่อเนื่องกันได้ ซึ่งอาจมีทั้งข้อคัดค้านและการยอมรับทางวิชาการ ซึ่งเป็นสิ่งปรกติในวงวิชาการ

บทความนี้เป็นผลิตผลจากความสนใจเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวเนื่องระหว่างศิลปกรรม ความเชื่อ และผลิตผลของวัฒนธรรม รวมทั้งปรัชญาจีนต่างๆ และขอขอบพระคุณ อาจารย์ วิศิษฐ์ศักดิ์ พันธุนาวนิช และอาจารย์ หวาง เหวินผิง จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งกรุณาอ่านคำภาษาจีนในความหมายต่างๆ เพื่อให้เขียนอ่านเป็นสำเนียงจีนด้วยภาษาไทยเพื่อให้การค้นคว้าสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

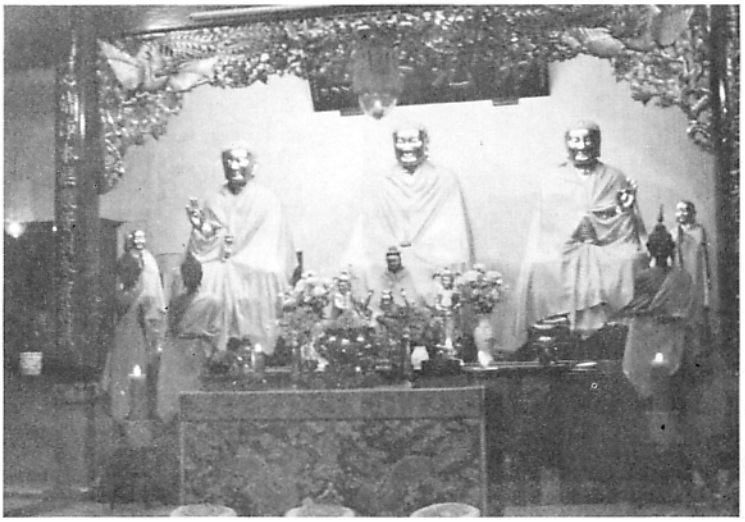

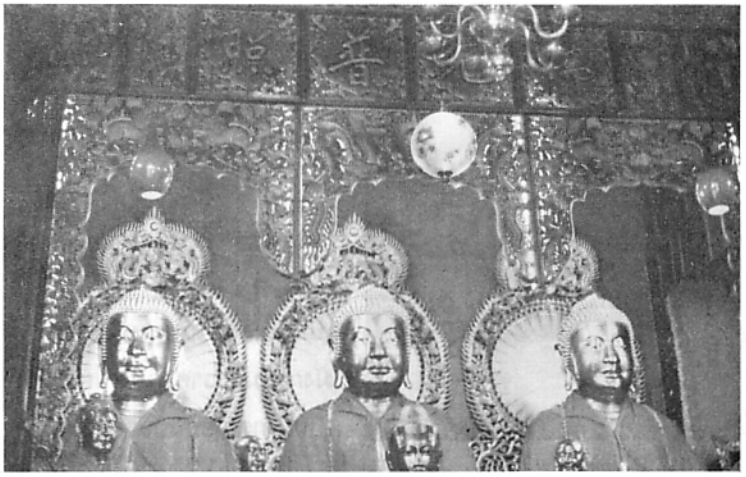
ภาพที่ ๑ และ ๒
เป็นสัญลักษณ์บนหลังคาวัดมังกรกมลาวาศ (เล่งเน่ยยี่) ซึ่งเป็นมังกรลายปูนปั้นสวยงามมาก

ภาพที่ ๓
เป็นมังกรและปลามังกรบนหลังคาวิหาร และโบสถ์ของวัดโพธิแมน-คุณาราม เป็นมังกรสมัยใหม่ซึ่งฝีมือค่อนข้างหยาบ เมื่อเปรียบเทียบกับมังกรของวัดเล่งเน่ยยี่แล้วจะเห็นว่า ศิลปกรรมรูปสัญลักษณ์มังกรของวัดเล่งเน่ยยี่ให้คุณค่าและวิญญาณของศิลปกรรมจีนมากกว่า มังกรสมัยใหม่มากมายนัก

ภาพที่ 4

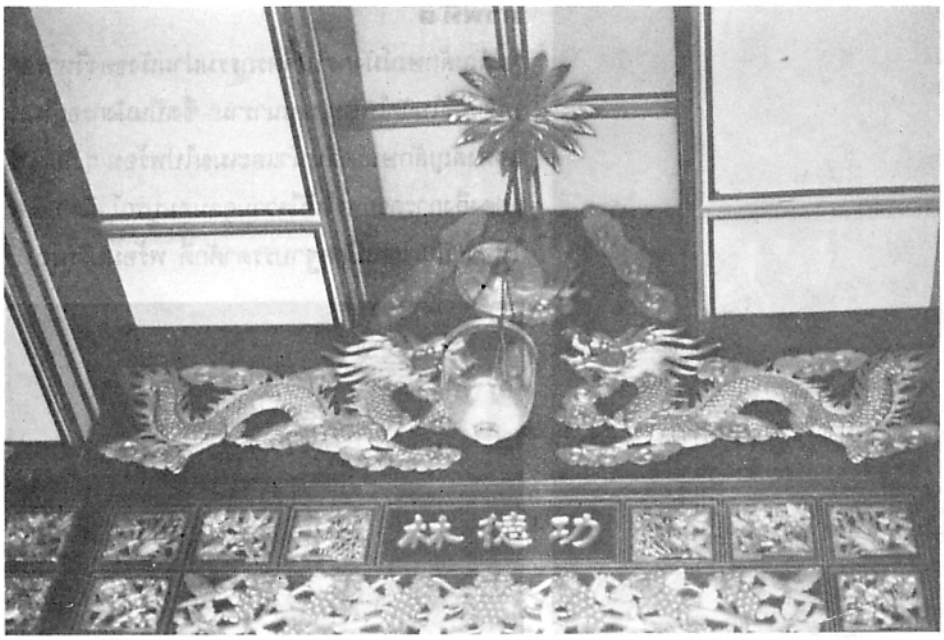
เป็นรูปสัญลักษณ์มังกรที่ปรากฏบนซุ้มพระ และฐานแท่นบูชาของวัดมังกรกมลาวาศ (เล่งเน่ยยี่)

ภาพที่ 5 และ 6

รูปสัญลักษณ์มังกรที่ปรากฏบนซุ้มพระและฐานแท่นบูชาของวัดทิพวารีวิหาร (คามโล่ยี่)

ภาพที่ 7 และ 8

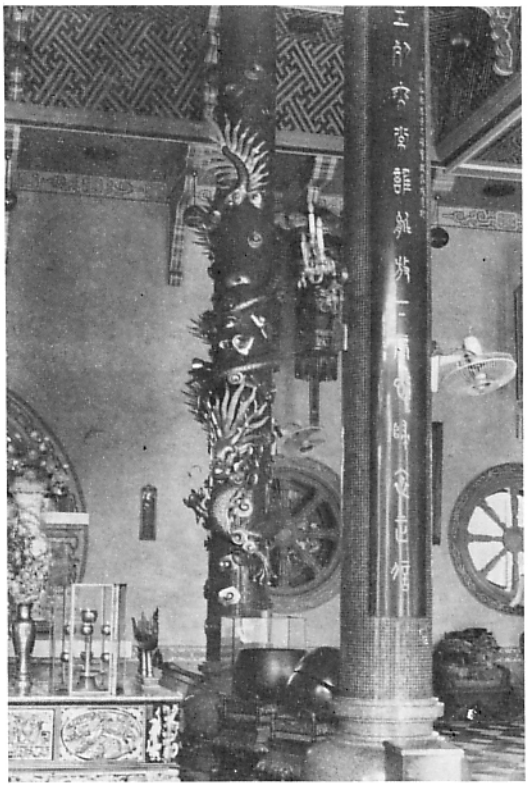
รูปสัญลักษณ์มังกรที่ปรากฏบนซุ้ม และฐานแท่นบูชาของวิหารวัดโพธิแมนคุณาราม เมื่อเปรียบเทียบมังกรกลุ่มที่ 2 จะพบว่ารูปลักษณ์ทางศิลปกรรมมีหลายหลากแตกต่างกัน มังกรบนแท่นบูชาของวัดเล่งเน่ยยี่เป็นมังกรโบราณที่ยังดูมีพลังทั้งรูปทรง ลีลา และการจัดองค์ประกอบทางศิลปกรรม ส่วนอีกสองวัดรูปลักษณ์ของสัญลักษณ์มังกรคล้ายคลึงกัน คือ ตัวค่อนข้างยาวคล้ายปลาไหล

ภาพที่ ๙

รูปสัญลักษณ์มังกรในจิตรกรรมฝาผนังของวิหารจตุมหาราชในวัดโพธิแมนคุณาราม ซึ่งเป็นมังกรอยู่ในน้ำ แสดงสัญลักษณ์คลื่นน้ำและเมฆไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งแสดงถึงการอวยพรให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความสุข ให้อายุยืน และมียศฐาบรรดาศักดิ์ พร้อมบริบูรณ์

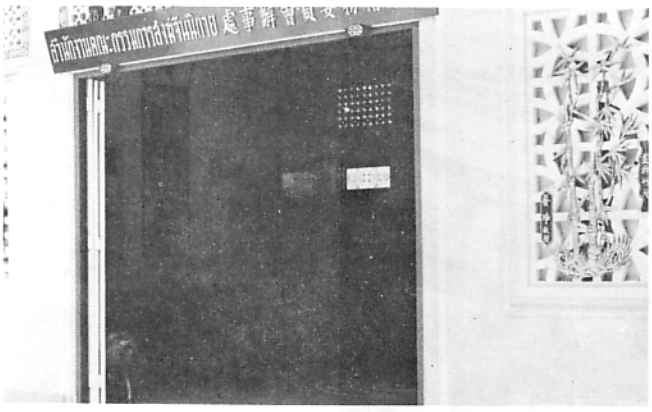

ภาพที่ ๑๐

มังกรพันเสาซึ่งเป็นลักษณะประติมากรรมไม้แกะติดกับเสาของพระอุโบสถ วัดโพธิแมนคุณาราม มังกร 2 ตัว พันเสาต้นในใกล้องค์พระประธาน 2 เสา เป็นมังกรทาสีทองเหลืองอร่าม

ภาพที่ ๑๑

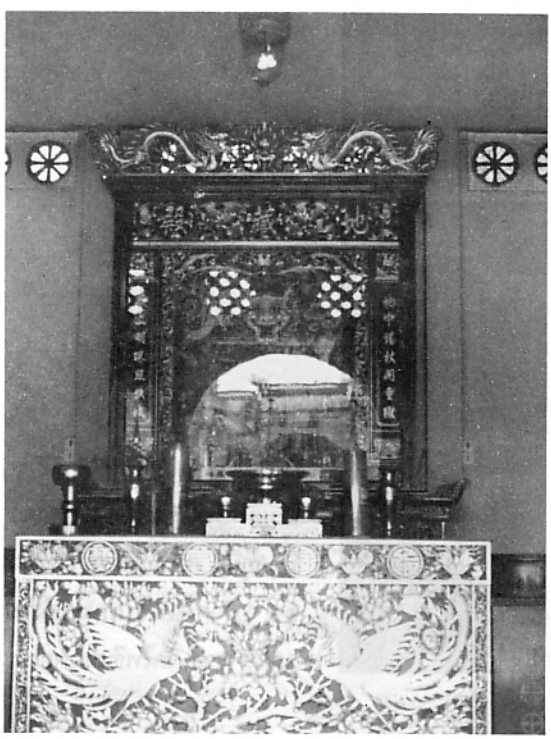
รูปสัญลักษณ์วชิระ ลักษณะงานประติมากรรมตกแต่งอยู่ทั่วไปส่วนยอดสุดของค้ำยัน เสาด้านในยันเพดานโบสถ์วัดโพธิแมนคุณาราม ซึ่งแสดงถึงอำนาจในทางศาสนา เพราะวัดนี้เป็นวัดของเจ้าคณะจีนนิกายในประเทศไทย

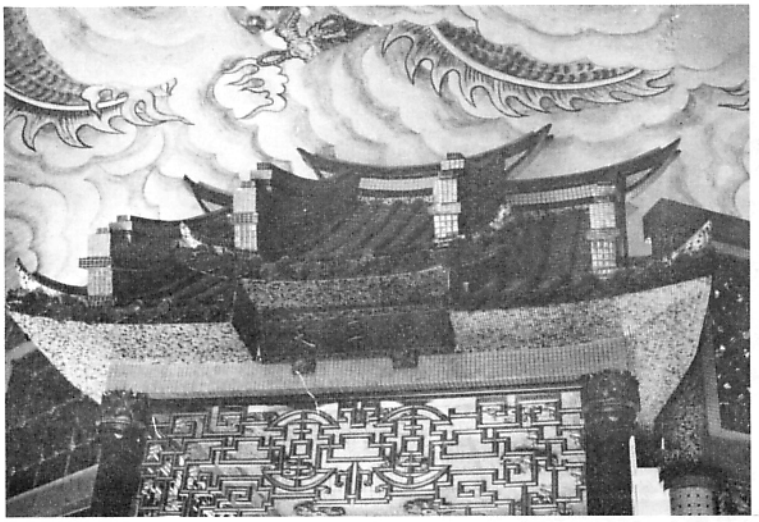
ภาพที่ 12 และ 13

รูปสัญลักษณ์ต้นไม้ ซึ่งแสดงการอวยพรให้มีอายุมั่นขวัญยืนแบบจีน ซึ่งประดับอยู่หน้าสำนักงาน และภายในวิหารบรรพบุรุษ สำหรับภาพ 13 นอกจากสัญลักษณ์ต้นไผ่แล้ว จะพบเห็นศิลปกรรม ซึ่งมีรูปสัญลักษณ์อื่น ๆ อีกมากมาย เช่น นกยูง ดอกท้อ แจกันใส่ดอกท้อ ซึ่งถือว่ากันภูติผีปีศาจ และยังพบศิลปกรรมบนฐานที่บูชา มีรูปสัญลักษณ์ของไข่มุกไฟ ซึ่งแทนพระพุทธเจ้า เมฆไฟ คลื่นน้ำ จานใส่ผลไม้ ซึ่งมีความหมายว่า ยั่งยืนและอยู่เย็นเป็นสุข

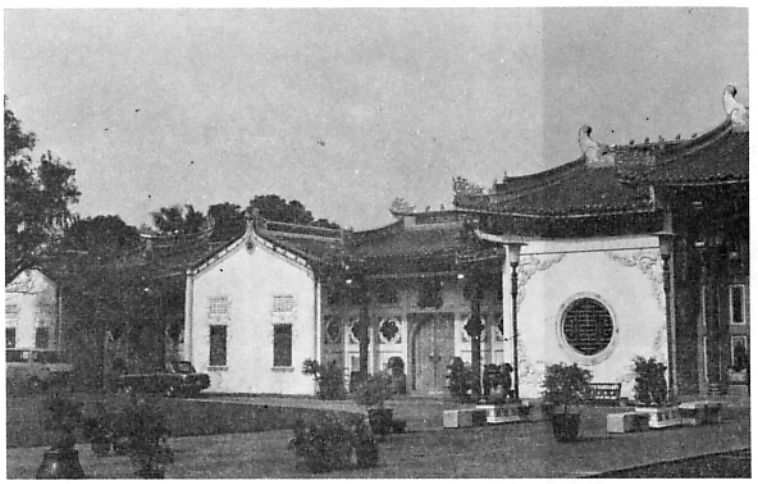

ภาพที่ 14

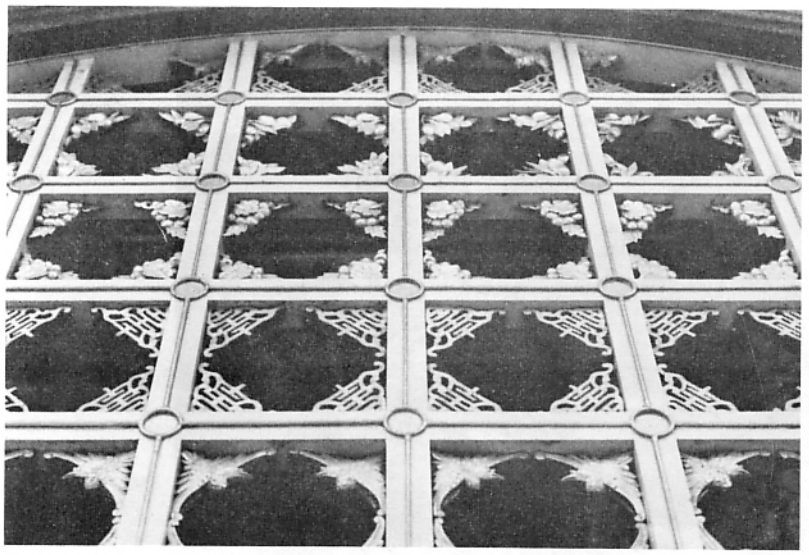
รูปสัญลักษณ์ของหงส์ ซึ่งแสดงความงาม ความดี ความเจริญ ฯลฯ และสัญลักษณ์ฟู ซึ่งแสดงความรุ่งเรือง บนฐานของแท่นบูชาในวิหารวัดโพธิแมนคุณาราม

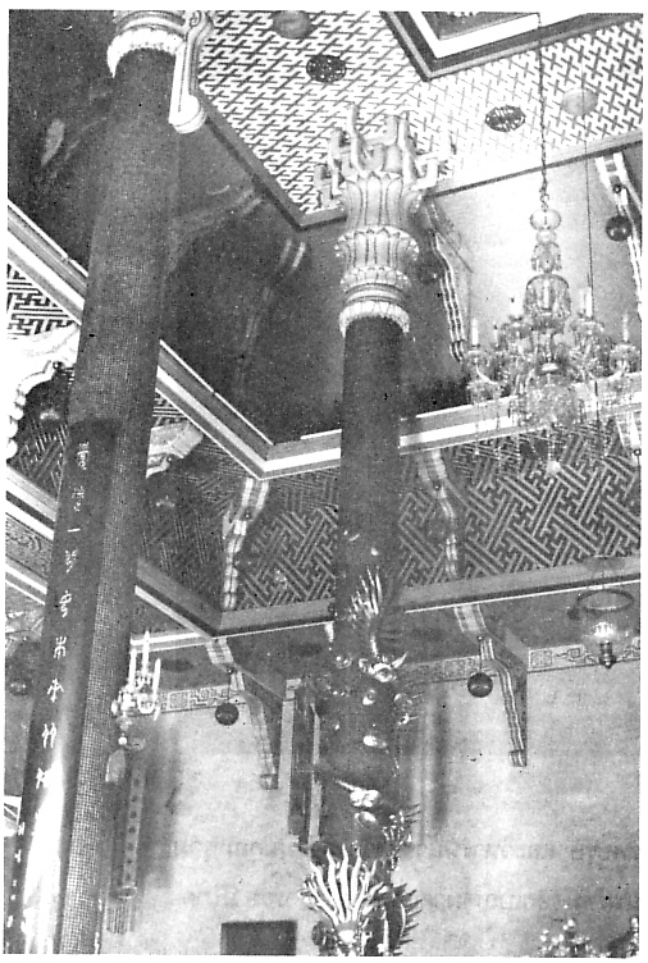

ภาพที่ 15, 16 และ 17
สัญลักษณ์โซ่ว สี่ ซึ่งแสดงความมีอายุยืน ความร่ำรวย และความสุข ปรากฏในซุ้มเทพของวิหารจตุมหาราช วัดโพธิแมนคุณาราม

ภาพที่ 18

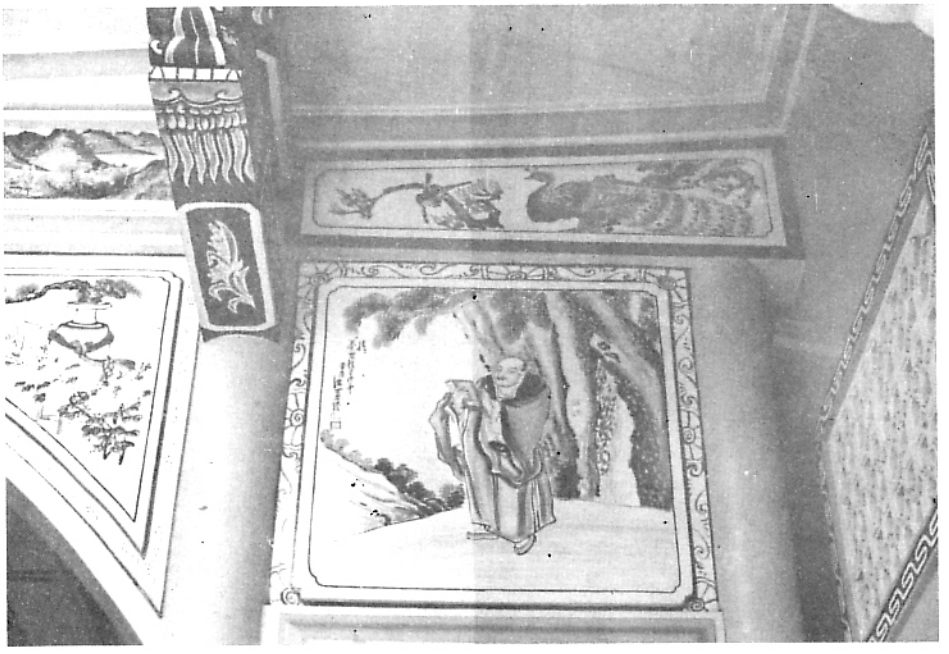
ศิลปกรรมไม้แกะสลักในกลุ่มของรูปสัญลักษณ์ค้างคาว 4 ตัวในรูปแบบต่าง ๆ ของผนังวิหารวัดโพธิแมนคุณาราม เป็นการอวยพรให้มีความเจริญ ลาภ ยศ และอายุยืน

ภาพที่ 19

ลายราชวัตร และลายประแจจีนบนเพดานโบสถ์วัดโพธิแมนคุณาราม ซึ่งแสดงถึงศิริมงคล ให้มีความเจริญ มีบุญวาสนา มีอายุยืน

ภาพที่ 20 และ 21

รูปสัญลักษณ์ต้นสน ซึ่งเขียนบนฝาผนังวิหารบรรพบุรุษ และวิหารหน้าของวัดโพธิแมนคุณาราม แสดงการมีอายุที่ยืนยาว มีความเจริญ และแจกันพร้อมดอกเบญจมาศแสดงความร่ำรวย มีโภคสมบัติและบริวารสมบัติ

เชิงอรรถ

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรพรรณ จันทโรนานนท์ ได้ศึกษาและเสนอรายงานในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "*เรื่องของคำสิริมงคลและฮกลกซิ่ว*" ซึ่งจัดโดยโครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (28 ก.พ. 2529)

[2] รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช ได้ศึกษาและเสนอรายงานในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "*อิทธิพลของศิลปจีนในประเทศไทย*" ในการสัมมนาครั้งเดียวกัน (1).

[3] หยูฮี้ คือสัญลักษณ์แห่งการอวยพร เป็นลวดลายแกะสลักด้วยหยกหรือไม้ต่อกับด้ามถือยาว มีไหมเป็นพู่ห้อย.

[4] การจัดตารางดังกล่าวได้รวบรวมจากรายละเอียดของเอกสารต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ดังนั้นความหมายจะมีหลายความหมาย และเป็นลักษณะคำอวยพรคล้ายคลึงกัน เอกสารอ้างอิงของรายละเอียดที่นำมาลำดับอยู่ในรายชื่อบรรณานุกรม.

[5] Betty Henderson, **Journeys into Chinese Culture,** Tekman Incorporated, Utah, U.S.A. 1974. P. 80.

[6] อรศิริ ปาณินท์ : *วัดจีนในกรุงเทพฯ.* วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ "**หน้าจั่ว**" ฉบับที่ 6 ปีที่ 2529 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ 2530 หน้า 2.

[7] พรพรรณ จันทโรนานนท์, อ้างแล้ว หน้า 13.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฤช สมบัติศิริ : **เจ๊กศักดินา.** สำนักพิมพ์ประกายแก้ว, กรุงเทพฯ. 2529.

ไขแสง ศุขะวัฒนะ : **วัดพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์.** โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2526.

คึกฤทธิ์ ปราโมช : *โครงกระดูกในตู้,* สำนักพิมพ์สยามรัฐ, กรุงเทพฯ, 2520.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ : *คัมภีร์เต๋า* ฉบับสมบูรณ์, โอ. เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, กรุงเทพฯ, 2529.

พระอาจารย์จีนธรรมคุณาธิการ ไพศาล สมณกิจ (เย็นเต็ก) : *ประวัติวัดโพธิ์แมนคุณาราม,* ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2528.

พรพรรณ จันทโรนานนท์ : *เรื่องของคำสิริมงคลและฮกลกซิ่ว*, โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2529.

ล. เสถียรสุต : **ประวัติวัฒนธรรมจีน**, ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์ กรุงเทพฯ, 2529.

วิเทศน์ปริทัศน์ : *การศึกษาของจีนในไทย*, **คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร** ศิริชัยการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2525.

ศรีศักร วัลลิโภดม : *จีนในไทย*, **คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร**, ศิริชัยการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2529.

สิน วิภาวสุ : **ชีวประวัติขงจื้อ**, สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, กรุงเทพฯ, 2528.

สันต์ สุวรรณเประทีป : **ทึ้งกระจาด** และ **ประเพณีกินเจ.** ศิริชัยการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2529.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย : **ศิลปกรรมจีนในกรุงเทพฯ.**, ศิริชัยการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2529.

สุวรรณ ประทีป : *วัดจีนในประเทศไทย*, **คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร**, ศิริชัยการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2529.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ : **ประวัติศาสตร์จีน**, ศึกษิตสยาม, กรุงเทพฯ, 2524.

เสถียร โพธินันทะ : **ประวัติพระถังซัมจั๋ง.** ห้องสมุดวัดโพธิแมนคุณาราม, กรุงเทพฯ, 2529.

เสนอ นิลเดช : **อิทธิพลศิลปจีนในประเทศไทย**, สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2529.

อรศิริ ปาณินท์ : *วัดจีนในกรุงเทพฯ*, วารสารวิชาการ **"หน้าจั่ว"**, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ภาษาอังกฤษ

Betty Henderson, **Journeys into Chinese Culture**, Utah : Tekman Incorporated, 1974.

Lip Evelyn, **Chinese Temple Architecture in Singapore**, Kent Ridge : Singapore University Press, 1983.

Yutang Lin, **Imperial Chinese Art**, New York : Crown Publishers Inc., 1983.

Yutang Lin, **Chinese Cultural Art Treasures**, Republic of China : The National Palace Museum, 1969.